

Praca – konsumpcja – przedsiębiorczość
Świadomość ekonomiczna młodego pokolenia

Prace Naukowe

Uniwersytetu Śląskiego
w Katowicach
nr 3545

Praca – konsumpcja – przedsiębiorczość

Świadomość ekonomiczna młodego pokolenia

pod redakcją
Urszuli Swadźby, Rafała Cekiery, Moniki Żak

Redaktor serii: Socjologia
Wojciech Świątkiewicz

Recenzenci:
Felicjan Bylok, Wiesław Wątroba, Urszula Zagóra-Jonszta

Spis treści

Wprowadzenie (<i>Urszula Swadźba, Monika Żak, Rafał Cekiera</i>)	9
--	---

Część I

Świadomość ekonomiczna młodego pokolenia państw Grupy Wyszehradzkiej

Danuta Walczak-Duraj Kształtowanie wiedzy ekonomicznej i postaw przedsiębiorczych młodej dzieży – podstawowe problemy	21
Stanisław Swadźba The economies of the Visegrad countries. A comparative analysis	37
Monika Szudy State <i>vs.</i> market in the economies of Visegrad countries. A comparative analysis	51
Monika Štrbová, Viera Zozul'aková Value system and material situation of Slovak university students	65
Anna Dunay, Sergey Vinogradov, Csaba Bálint Illés Entrepreneurial attitudes of university students. The Hungarian case study	81
Urszula Swadźba Work as a value in the minds of the young generation of Poles	101

Rafał Cekiera
National and international mobility from the Polish students' career perspectives 117

Monika Żak
I buy, therefore I am? The consumption behaviour of Polish students . . . 131

Część II

Praca i przedsiębiorczość młodego pokolenia

Artur Puchta, Joanna Wyleżalek
Znaczenie wykształcenia w czasach neoliberalizmu – absolwenci SGGW na rynku pracy 147

Łukasz Kutyło, Barbara Ober-Domagalska
Wpływ przemian gospodarczych na akumulację kapitału normatywnego i jego użytkowanie. Rozważania nad stosunkiem Polaków i Ukraińców do pracy 165

Aleksandra Czarnecka, Anna Słocińska
Postawy pokolenia Y wobec pracy na przykładzie studentów pierwszego roku kierunku Zarządzanie 183

Rafał Muster
Młodzież kończąca szkoły ponadgimnazjalne wobec wymagań pracodawców na współczesnym rynku pracy. Próba analizy socjologicznej 203

Maja Skiba, Agnieszka Kwiatek
Znaczenie wiedzy w kontekście przyszłej pracy zawodowej młodego pokolenia 221

Aleksandra Czarnecka, Anna Słocińska
Wpływ kształcenia akademickiego na postawy wobec pracy na przykładzie studentów pierwszego roku kierunku Zarządzanie 235

Tomasz Herudziński
Orientacje absolwentów szkół wyższych wobec pracy – oczekiwania i preferencje uczestników warszawskiego rynku pracy 253

Ewa Giermanowska
Zabezpieczenie emerytalne z perspektywy młodego pokolenia Polaków . . 265

Elżbieta Robak	
Elastyczny pracownik – uwarunkowania łączenia pracy z życiem osobistym	281

Piotr Czakon	
Światowy kryzys finansowy – naukowe rozumienie i rekonstrukcja głównych płaszczyzn analizy zjawiska	295

Część III

Miejsce konsumpcji w życiu młodego pokolenia

Felicjan Byłok	
Kompetencje konsumenckie pokolenia Y w Polsce	311

Marcin Gacek	
Wyborca jako konsument komunikacji politycznej. Analiza socjologiczna	325

Anna Karczewska	
Stereotypy ról społecznych kobiet w prasie kobiecej a ich zachowania konsumpcyjne	337

Sebastian Skolik	
Instytucjonalizacja ruchu wolnej kultury na przykładzie projektów Wikimedia w przestrzeni Europy Środkowo-Wschodniej	347

Paweł Kocoń	
Rola utajnienia, tajemnicy i tajności w funkcjonowaniu instytucji publicznych działających na rzecz bezpieczeństwa	369

Streszczenie	381
------------------------	-----

Summary	383
-------------------	-----

Wprowadzenie

Rozwój gospodarczy i społeczny zależny jest nie tylko od aktualnego stanu rozwoju technologicznego, ale również od świadomości społecznej. Jednym z jej elementów jest świadomość ekonomiczna młodego pokolenia, rozumiana jako sposób myślenia i odnoszenia się człowieka do rzeczywistości gospodarczej. W skład świadomości ekonomicznej wchodziłyby takie elementy jak wiedza ekonomiczna, system wartości i aspiracje ekonomiczne, praca i przedsiębiorczość, stosunek do własności, stosunek do pieniędzy i oszczędzania, konsumpcja, determinanty sukcesu życiowego. Od świadomości ekonomicznej członków danego społeczeństwa, szczególnie młodego pokolenia, zależy przyszły rozwój gospodarczy kraju i jego pomyślność.

Świadomość ekonomiczna jest częścią szeroko rozumianej kultury ekonomicznej. Na związki pomiędzy świadomością a gospodarką częściej zwracali uwagę socjologowie niż ekonomiści. Tłumaczy się to przede wszystkim tym, że socjologowie częściej zajmują się świadomością i kulturą, czyli danymi miękkimi. Ekonomiści kształceni są w posługiwaniu się danymi ilościowymi, co nie sprzyja budzeniu wrażliwości na dane kulturowe. Za interesowania socjologów i ekonomistów badaniami nad kulturą – w tym nad świadomością ekonomiczną społeczeństw – odżywiają w sytuacji, gdy rozwój gospodarczy zaczyna przyspieszać w niektórych krajach lub regionach i nie zawsze można te zjawiska wytłumaczyć tylko znanymi modelami. Wtedy zaczyna się poszukiwanie innych czynników, wśród których kwestie kulturowe odgrywają zasadnicze znaczenie.

Zagadnienie to było poruszane przy okazji sukcesów gospodarczych różnych państw, również krajów postkomunistycznych, których rozwój jest nierównomierny. Do krajów tych należą państwa Grupy Wyszehradzkiej: Polska, Republika Czeska, Słowacja i Węgry. Od świadomości ekonomicznej członków danego społeczeństwa zależy przyszły rozwój gospodarczy kraju

i jego pomyślność. Kraje Grupy Wyszehradzkiej borykają się z przeszłością postkomunistyczną, lecz z drugiej strony poprzez członkostwo w Unii Europejskiej podlegają oddziaływaniu gospodarki wolnorynkowej i demokracji. Okoliczności te wpływają na świadomość młodego pokolenia, które będzie w przyszłości budować gospodarke.

Wymienione powyżej problemy, to zagadnienia teoretyczne i praktyczne cały czas aktualne. Były one przedmiotem wieloaspektowych analiz i rozważań na konferencji „Praca – Konsumpcja – Przedsiębiorczość. Świadomość ekonomiczna młodego pokolenia państw Grupy Wyszehradzkiej”, która odbyła się w dniu 4 listopada 2015 roku w Katowicach w CINIb-ie (Centrum Informacji Naukowej i Biblioteka Akademicka). Pokłosiem tego spotkania jest niniejsza monografia, którą podzielono na trzy części, zgodnie z poruszonymi w nich zagadnieniami.

Część pierwszą monografii, zatytułowaną *Świadomość ekonomiczna młodego pokolenia państw Grupy Wyszehradzkiej*, otwiera tekst Danuty Walczak-Duraj, w którym autorka porusza kwestie związane z nowymi trendami w ekonomii i kształtowaniem świadomości ekonomicznej młodego pokolenia. Edukacja i kształtowanie świadomości ekonomicznej zawsze odbywa się w określonej perspektywie społeczno-politycznej. Autorka podkreśla znaczenie, jakie dla kształtowania postaw i wiedzy ekonomicznej młodego pokolenia miało stosowanie neoliberalnych rozwiązań ekonomicznych. Edukacja realizowana w szkołach na różnych poziomach kształcenia oraz działalność mediów – które w kampaniach informacyjnych przedstawiają i propagują efektywne rozwiązania – to dwa główne źródła kształtowania określonych postaw ekonomicznych. Analizując wybrane sposoby realizacji edukacji ekonomicznej Autorka wskazuje na ich efektywność i wpływ na funkcjonowanie biznesu i całej gospodarki w Polsce, co jest ściśle związane z poziomem wiedzy i świadomości ekonomicznej młodych Polaków.

Stanisław Swadźba w artykule *The economies of the Visegrad countries. A comparative analysis* analizuje, w jaki sposób takie czynniki jak bezrobocie, inflacja, dług publiczny etc. wpłynęły na kształtowanie się gospodarek państw należących do Grupy Wyszehradzkiej: „As far as the differences in the pace of the economic growth in the group of the Visegrad countries are concerned, the differences in question predominantly stemmed from the economic situation of those countries at the moment of the commencement of their economic transformation, i.e. the date those countries began to transform their economies”. Autor opiera się na danych statystycznych, które pokazują, jaką drogę musiały przejść Czechy, Polska, Słowacja i Węgry, by znaleźć się w miejscu, w którym są dzisiaj. Jednocześnie ukazana została sytuacja tych krajów na tle całej Unii Europejskiej, co pozwoliło na jeszcze pełniejsze przedstawienie ich uwarunkowań gospodarczych. Całość

zamyka podsumowanie, zawierające trafne wnioski, wynikające z przeprowadzonej analizy.

Kolejnym tekstem, który nawiązuje do położenia państw Grupy Wyszehradzkiej, jest artykuł Moniki Szudy *State vs. market in the economies of Visegrad countries. Comparative analysis*. Autorka wskazuje zmiany, jakie zaszły w sferze instytucjonalnej państw Grupy Wyszehradzkiej w ostatnim dwudziestoleciu: „The disintegration of the socialist societies in the early 1990s was a milestone in the history of Central and Eastern Europe. The systemic changes were to create democracy and higher level of well-being and they left problematic the specific elements of the type of capitalism which might be constructed. The Varieties of Capitalism debate has evolved in the late 1990s”. Analiza dotyczy w głównej mierze zmian instytucjonalnych w takich aspektach życia społeczno-gospodarczego jak system ochrony własności, mechanizm regulacji rynków dóbr, instytucja rynków pracy, regulacja rynków finansowych, system ochrony socjalnej oraz system edukacji. W zakończeniu autorka wskazuje kierunki dalszych badań i analiz podjętej tematyki.

Monika Štrbová i Viera Zozulaková w tekście *Value system and material situation of Slovak university students* przedstawiły wyniki badań dotyczących systemu wartości, przeprowadzonych wśród słowackich studentów. Autorki wskazują na rolę, jaką w kształtowaniu się postaw i systemów wartości młodego pokolenia odgrywają rodzice, najbliżsi i środowisko w procesie socjalizacji, choć zauważają również istotne zmiany, jakie zaszły w postrzeganiu rzeczywistości przez młodych Słowaków: „System of values refers to personality, identity and self-expression. Young people today face very uncertain future and financial insecurity. In generally, young generation tend to be more individualistic and materialistic than it was in the past in previous socialistic countries, mostly because of insecure future and their ambitions to achieve better social position in the society”. Autorki zreferowały wartości najbardziej cenione przez studentów uczelni wyższych, mających swoją siedzibę w Nitrze.

Kolejny tekst, *Entrepreneurial attitudes of university students. The Hungarian case study*, również zawiera analizę wyników badań przeprowadzonych wśród studentów. Anna Dunay, Sergey Vinogradov i Csaba Bálint Illés dokonali analizy postaw przedsiębiorczych wśród studentów węgierskiego miasta Gödöllő. Autorzy przedstawili opinie studentów na temat ich systemów wartości, postaw wobec pracy, wiedzy ekonomicznej oraz czynników, które tę wiedzę determinują. Wskazali, że postawy ekonomiczne i świadomość ekonomiczna są zależne od wielu czynników, m.in. wieku, i że są na tyle istotną kwestią, iż stały się przedmiotem licznych badań i opracowań naukowych: „The economic and financial knowledge and awareness of different age groups and their entrepreneurial knowledge and attitudes is

one of the hottest topics of our time and numerous scientific works may be found in the international literature from different countries and from different aspects". Autorzy w podsumowaniu wskazują na najważniejsze elementy związane z postawami wobec przedsiębiorczości studentów na Węgrzech.

Na wartość pracy w świadomości młodego pokolenia zwróciła uwagę w swoim artykule *Work as a value in the minds of the young generation of Poles* Urszula Swadźba. Autorka zwraca uwagę na znaczenie badań nad pracą, która w dzisiejszych czasach, kiedy to młode pokolenie boryka się z problemem jej znalezienia, staje się jeszcze bardziej znacząca: „Due to the economic situation and the associated changes in the labor market, therefore, work as a value should be subject to successive tests. This is particularly true of the younger generation who enter the labor market and meets with the phenomenon of unstable and temporary employment which does not provide for professional development”. Artykuł zawiera analizę opinii studentów katowickich uczelni na temat wartości oraz znaczenia pracy w ich świadomości i życiu. Omówione zostały aspekty i cechy pracy, które zdaniem badanych młodych respondentów są szczególnie znaczące i pożądane.

Rafał Cekiera w swoim artykule *National and international mobility from the Polish students' career perspectives* analizuje opinie katowickich studentów na temat możliwości i znaczenia elastyczności oraz mobilności w realizacji kariery zawodowej. Autor wskazuje na fakt, że mobilność (również ta międzynarodowa) na trwałe wpisała się w wymogi współczesnego rynku pracy i jest promowana wśród młodego pokolenia na różne sposoby: „Certainly, rules of functioning in modern societies stimulate and demand mobility. It is however worth noting that the positive connotations of mobility were already pointed out very long time ago. Relocation which is to be a source of cognitive enrichment (especially among young people) is promoted today, for example through international exchange programs such as ERASMUS”. Autor – analizując wyniki badań – podkreśla, że współcześni studenci traktują wyjazdy zarobkowe za granicę jako jedną z dostępnych opcji, która nie oznacza wyboru na całe życie, ale możliwość, z której w określonej sytuacji warto skorzystać.

Kolejny artykuł dotyka problematyki zachowań konsumpcyjnych młodych ludzi jako elementu ich świadomości ekonomicznej. Monika Żak w tekście *I buy, therefore I am? The consumption behavior of Polish students* wskazuje, że sposób, w jaki dokonujemy codziennych zakupów, gospodarujemy zasobami i wybieramy określone marki, jest wykładnikiem świadomości ekonomicznej: „Man as a consumer becomes a subject of interest in various fields of life: economics, psychology, sociology, etc. Each of these areas aims to identify the factors and conditions that affect the daily consumption decisions. One of the most important areas of research in consumption is the

analysis of decisions and choices of consumers". Autorka prezentuje wyniki badań przeprowadzonych wśród studentów katowickich uczelni na temat ich wyborów konsumpcyjnych.

Drugą część monografii – *Praca i przedsiębiorczość młodego pokolenia* – otwiera artykuł Joanny Wyleżałek i Artura Puchty *Znaczenie wykształcenia w czasach neoliberalizmu – absolwenci SGGW na rynku pracy*. Autorzy prezentują zmiany zachodzące między rynkiem pracy a kształceniem akademickim w czasach neoliberalizmu. Dokonano analizy reform szkolnictwa wyższego i jego dostosowywania do aktualnych potrzeb rynku pracy: „W ostatnich dekadach XX wieku kryterium rynkowe stało się głównym kryterium selekcji dyskursów, badań naukowych, praktyk pedagogicznych i relacji między nimi – od szkolnictwa podstawowego (nacisk na podstawowe umiejętności) przez szczebel średni (kursy zawodowe, specjalizacje) po nowe instrumenty kontroli państwa nad szkolnictwem wyższym (głównie nad rodzajem i kierunkiem badań naukowych i ich stopniowo nasilającą się komercjalizacją) i intensyfikację procesu umasowienia szkolnictwa wyższego (w sensie liczby studentów)”. W tekście ukazano problemy, z jakimi mogą się spotkać absolwenci szkół wyższych przy wchodzeniu na rynek pracy.

W artykule *Wpływ przemian gospodarczych na akumulację kapitału normatywnego i jego użytkowanie. Rozważania nad stosunkiem młodych Polaków i Ukraińców do pracy* Barbara Ober-Domagalska i Łukasz Kutyló, odwołując się do protestanckiego „ducha kapitalizmu” Maxa Webera, dokonują analizy kapitału normatywnego, który ich zdaniem stanowi uniwersalne reguły kapitalizmu: „Publikacja niemieckiego uczonego stała się punktem wyjścia do naszych własnych rozważań. Ich rezultatem jest próba opracowania koncepcji kapitału normatywnego, [...]. Nawet, jeśli uznamy, że koncepcja ta nie kwestionuje całkowicie stanowiska Webera na rozwój nowoczesnego kapitalizmu, to jednak pozostaje w kontradycji do niektórych sformułowanych przez niego poglądów”.

Artykuł Aleksandry Czarneckiej i Anny Słocińskiej *Postawy pokolenia Y wobec pracy na przykładzie studentów pierwszego roku kierunku Zarządzanie* dotyczy postaw współczesnego młodego pokolenia wobec pracy. Autorki wskazują na różnice w kwestii podejścia do pracy wśród przedstawicieli pokolenia starszej generacji, pokolenia X, a także pokolenia Y: „W kontekście przemian rynku pracy, w sytuacji gdy współcześni pracodawcy wymagają od przyszłych pracowników cech takich jak kreatywność, samodzielność, twórczość, a stały rozwój techniki oraz nauki spowodował podwyższenie zakresu wiedzy, w jaką należy wyposażać pracowników, przedstawiciele pokolenia Y wydają się najlepiej przygotowani do objęcia stanowisk pracy”.

Rafał Muster w artykule *Młodziź kończąca szkoły ponadgimnazjalne wobec wymagań pracodawców na współczesnym rynku pracy. Próba analizy socjologicznej* prezentuje wyniki badań przeprowadzonych wśród uczniów szkół

ponadgimnazjalnych, bezrobotnych oraz pracodawców przez pszczyński Powiatowy Urząd Pracy: „Wieloaspektowe badania pszczyńskiego rynku pracy miały wymiar aplikacyjny i zostały one przeprowadzone w celach praktycznie użytecznych. Wyniki analiz zostały wykorzystane przez publiczne służby zatrudnienia z Pszczyzny w kreowaniu planów działań na rzecz aktywizacji lokalnego rynku pracy, a w szczególności przy opracowywaniu planów szkoleń osób bezrobotnych – w oparciu o zdiagnozowany popyt na kompetencje pracowników”. Autor przedstawia wyniki uzyskane z badań wśród uczniów. Wskazuje, jakie elementy pracy są w ich opinii najważniejsze, jakiej pracy oczekują i jakie są ich aspiracje finansowe. Całość podsumowuje wnioskami z badań.

W artykule *Znaczenie wiedzy w kontekście przyszłej pracy zawodowej młodego pokolenia* Maja Skiba i Agnieszka Kwiatek analizują relacje pomiędzy wiedzą a perspektywami karier zawodowych studentów. Zachodzące w różnych dziedzinach społecznego życia transformacje czynią z wiedzy kluczowy kapitał, wpływający na możliwości realizacji planów zawodowych i osobistych. Szczególnego znaczenia w takich warunkach nabiera także wybór ścieżki edukacyjnej. Dokonując podziału na obszary wiedzy ogólnej i technicznej, przyporządkowanej konkretnemu zawodowi, autorki analizują zależności pomiędzy nimi, opierając się na badaniach prowadzonych wśród studentów różnych kierunków uczelni technicznej w Częstochowie. W artykule zrekonstruowano postrzeganie przez respondentów edukacji, wiedzy i motywacji wyboru konkretnych kierunków studiów.

W tekście *Wpływ kształcenia akademickiego na postawy wobec pracy na przykładzie studentów pierwszego roku kierunku Zarządzanie* reprezentujące Politechnikę Częstochowską autorki – Aleksandra Czarnecka i Anna Słocińska – również podejmują problematykę istotności wiedzy. Wychodząc od własnych badań empirycznych, koncentrują się na edukacyjnym wymiarze, związanym z gospodarką opartą na wiedzy. W tekście podjęto próbę uchwycenia wpływu edukacji studentów na ich postawy w stosunku do pracy. Przeprowadzone badania pozwoliły na identyfikację dwóch zbliżonych liczebnie grup, o odmiennych oczekiwaniach względem przyszłej pracy. Dla studentów z pierwszej z nich ważne jest bezpieczeństwo zatrudnienia, związane ze stabilizacją zawodową; z kolei studenci z drugiej grupy preferują obarczone ryzykiem prowadzenie własnej działalności gospodarczej.

W kolejnym artykule *Orientacje absolwentów szkół wyższych wobec pracy – oczekiwania i preferencje uczestników warszawskiego rynku pracy* Tomasz Herudziński podejmuje problematykę stosunku młodych Polaków do pracy, koncentrując uwagę na absolwentach szkół wyższych, funkcjonujących na stołecznym rynku pracy. Opierając się na własnych rozpoznaniach empirycznych, autor proponuje czteroelementową typologię orientacji w sto-

sunku do pracy. Wyróżnione w wyniku analizy czynnikowej zasadnicze orientacje badanych charakteryzują się odmiennymi właściwościami – są oddzielnymi konstruktami społecznymi i statystycznymi. W ramach autorskiej typologii w tekście wyodrębniono orientację pasywną (orientacja na bezpieczeństwo), aktywną (orientacja na rozwój indywidualny i prestiż społeczny), aktywną pro-indywidualistyczną (orientacja na ekspansywny indywidualizm i podmiotowość) oraz postawę bierną (orientacja na społecznie akceptowane poszukiwanie ułatwień i spokoju).

Zawirowania globalnych rynków finansowych, upowszechnienie niestabilnych form zatrudniania oraz zmiany na poziomie krajowego ustawodawstwa, związanego z systemem ubezpieczeń społecznych, wywołują obawy co do pewności świadczeń emerytalnych dla rozpoczynających kariery zawodowe Polaków. W artykule *Zabezpieczenie emerytalne z perspektywy młodego pokolenia Polaków* Ewa Giermanowska zwraca uwagę na niekorzystne prognozy, dotyczące przyszłych emerytur młodych Polaków, które niebezpiecznie sprzęgają się z charakteryzującą społeczeństwo polskie ograniczoną wiedzą ekonomiczną, niechęcią do planowania własnych finansów w dłuższym horyzoncie czasowym, oraz trudnościami w radzeniu sobie z nieprzewidywalnymi sytuacjami finansowymi. Szukając remedium, autorka zwraca uwagę na kluczowe znaczenie podjęcia pracy na podstawie umowy łączącej się z odprowadzaniem składek emerytalnych, co wcale nie jest oczywiste w związku z coraz powszechniejszymi „pułapkami prekarności”.

Relacje pomiędzy wymogami elastyczności, charakterystycznymi dla współczesnego rynku pracy, a potrzebami pracowników, związanymi z równoważeniem sfery zawodowej i osobistej, opisuje w swoim artykule *Elastyczny pracownik – uwarunkowania łączenia pracy z życiem osobistym* Elżbieta Robak. Autorka poddaje refleksji zarówno pozytywnie postrzegane aspekty elastyczności zawodowej, jak i łączące się z tym niedogodności i zagrożenia. Na podstawie badań prowadzonych wśród studentów finalizujących swoją akademicką edukację, autorka nakreśla oczekiwania i preferencje związane z rynkiem pracy, charakterystyczne dla pokolenia Y. Jest to kategoria pokoleniowa, dla której równowaga pomiędzy pracą zawodową a życiem prywatnym jest niezwykle istotna. W artykule zrekonstruowano także percepcję przez studentów pojęcia „elastyczny pracownik”.

Piotr Czakon w tekście *Światowy kryzys finansowy – naukowe rozumienie i rekonstrukcja głównych płaszczyzn analizy zjawiska*, korzystając z najnowszej literatury przedmiotu, omawia problematykę kryzysu finansowego i jego społecznych reperkusji. W artykule przywołano różne aspekty i konsekwencje kryzysu finansowego z roku 2008, wskazując na ich społeczną doniosłość. Przedstawione zostały różne rozumienia samego terminu kryzys i socjologiczne płaszczyzny zainteresowania kryzysem. Autor zwraca

uwagę na potencjalnie dwojaki charakter kryzysu (realny lub wyobrażony), co łączy się z jego obiektywnymi i świadomościowymi korelatami.

We współczesnym świecie konsumpcja staje się kluczowym obszarem identyfikacji, szczególnie w życiu osób młodych, kształtujących swoją tożsamość i poszukujących form jej ekspresji. Trzecia część naszej monografii nosi tytuł *Miejsce konsumpcji w życiu młodego pokolenia* i rozpoczyna się artykułem Felicjana Byłoka *Kompetencje konsumenckie pokolenia Y w Polsce*. Poprzez krytyczną analizę źródeł literaturowych autor wskazuje na doniosłość kompetencji konsumenckich we współczesnym społeczeństwie oraz – korzystając z wyników własnych badań empirycznych – identyfikuje ich poziom wśród młodych polskich konsumentów. Istotnym wnioskiem przeprowadzonych analiz jest podkreślana konieczność formowania kompetencji konsumenckich w ramach edukacji konsumenckiej, niezależnie od wysokiej samooceny w zakresie wiedzy konsumenckiej, deklarowanej przez badanych młodych konsumentów.

Za specyficzną kategorię konsumenta można uznać wyborcę, ujmowanego jako konsumenta komunikacji politycznej, poddawanego różnym technikom perswazji i zabiegom marketingowym, mającym na celu sprowokowanie określonej decyzji w demokratycznych procesach elekcyjnych. Problematyki tej dotyczy artykuł *Wyborca jako konsument komunikacji politycznej. Analiza socjologiczna*, w którym Marcin Gacek zwraca uwagę na znaczenie poziomu wiarygodności dla wykorzystywanych strategii marketingowych i ich skuteczności. Odwołując się do różnorodnych eksploracji z obszaru socjologii polityki, autor wskazuje na potencjalnie pozytywne – dla zaangażowania politycznego obywateli i ich wiedzy – skutki używania w komunikacji politycznej narzędzi marketingu i reklamy.

Inny obszar związany z konsumpcją analizuje Anna Karczewska w artykule *Stereotypy ról społecznych kobiet w prasie kobiecej a ich zachowania konsumpcyjne*. Autorka poddaje refleksji treści prezentowane w czasopismach kobiecych, szukając w nich wzorów tożsamościowych i wskazówek dotyczących wypełniania przez kobiety ról społecznych. Rekonstruując medialny przepis na „nowoczesną kobietę idealną”, autorka zwraca uwagę, że składa się on z zestawu określonych zachowań, uzupełnionych o dobra konsumpcyjne, które są niezbędne do odtwarzania tego wzorca. Podkreślone w tekście zostało także ciągle obecne na łamach prasy kobiecej stereotypowe postrzeganie roli kobiety i charakterystycznych dla niej atrybutów, które zwykle stanowią promowane dobra konsumpcyjne. Sfera konsumpcji może być więc nie tylko obszarem tożsamościowej ekspresji, lecz także sprzyjać stereotypizacji.

W opracowaniu *Instytucjonalizacja ruchu wolnej kultury na przykładzie projektów Wikimedia w przestrzeni Europy Środkowo-Wschodniej* Sebastian Skolik analizuje zjawisko specyficznych zachowań prosumenckich w spo-

łączeń w cyfrowym, za które można uznać tworzenie niewłasnościowego oprogramowania oraz swobodne dzielenie się informacją i wiedzą. Autor referuje zjawisko na przykładzie projektów Fundacji Wikimedia, powstających w ramach ruchu wolnej kultury. Zachodzące w tym obszarze procesy instytucjonalizacji powodują ograniczanie się działań do określonych kultur regionalnych, z drugiej jednak strony stwarzają szansę na odtworzenie przestrzeni ponadregionalnej współpracy.

W ostatnim artykule *Rola utajnienia, tajemnicy i tajności w działalności instytucji publicznych działających na rzecz bezpieczeństwa* Paweł Kocoń rozpatruje niezwykle istotną, newralgiczną społecznie, kwestię dostępności informacji, ich tajności i transparentności. W opartej na wiedzy gospodarce zasób posiadanych informacji ma fundamentalne znaczenie. Jest to kwestia niezwykle istotna nie tylko w tradycyjnym rozumieniu, kojarzonym z obronnością czy bezpieczeństwem, lecz ma olbrzymią wagę dla marketingu, kwestii ekonomicznych czy public relations.

Zebrane w tomie artykuły podejmują problematykę świadomości ekonomicznej, pracy, przedsiębiorczości i konsumpcji młodego pokolenia z różnych perspektyw analitycznych. W swoich rozważaniach autorzy wykorzystywali różnorodne ujęcia teoretyczne, konfrontując je często z własnymi empirycznymi badaniami. Podjęta w książce problematyka jest w naszym przekonaniu niezwykle istotna i wymaga interdyscyplinarnego, wielogłosowego namysłu. Mamy nadzieję, że zamieszczone w monografii opracowania przyczynią się do lepszego zrozumienia młodego pokolenia, którego wybory w obszarze ekonomii, pracy czy konsumpcji mają przecież zasadnicze znaczenie dla całego społeczeństwa i jego przyszłości.

*Urszula Swadźba
Monika Żak
Rafał Cekiera*

Praca – konsumpcja – przedsiębiorczość Świadomość ekonomiczna młodego pokolenia

Streszczenie

Poziom a także przebieg rozwoju gospodarczego i społecznego jest determinowany wieloma różnorodnymi czynnikami, m.in. stanem rozwoju technologicznego czy też świadomością społeczną, którą współtworzy wiedza ekonomiczna młodego pokolenia, traktowana jako sposób myślenia i odnoszenia się młodych do rzeczywistości gospodarczej. Rozumienie procesów ekonomicznych, system wartości i aspiracje ekonomiczne, praca i przedsiębiorczość, stosunek do własności, stosunek do pieniędzy i oszczędzania, konsumpcja, determinanty sukcesu życiowego, to czynniki konstytuujące świadomość ekonomiczną.

Żyjąc w konkretnej rzeczywistości, młodzi ludzie nabywają wiedzy o otaczających ich procesach ekonomicznych. Wpływ na to mają zarówno czynniki zewnętrzne (zdarzenia i zjawiska ekonomiczne zachodzące w danym państwie i na świecie), jak i czynniki wewnętrzne: proces socjalizacji w rodzinie, obserwacja najbliższego otoczenia, podejmowanie codziennych decyzji ekonomicznych. W ten sposób kształtują się postawy, wartości i wiedza pokolenia, które w przyszłości będzie budowało gospodarkę.

Problemy te były przedmiotem wieloaspektowych analiz i rozważań na konferencji „Praca – Konsumpcja – Przedsiębiorczość. Świadomość ekonomiczna młodego pokolenia państw Grupy Wyszehradzkiej”, która odbyła się w 2015 roku w Katowicach. Pokłosiem tamtego spotkania jest niniejsza monografia. Referaty dotyczyły nie tylko problematyki Grupy Wyszehradzkiej, ale całokształtu zagadnień związanych ze świadomością ekonomiczną młodego pokolenia. Monografia została podzielona na trzy części: Świadomość ekonomiczna młodego pokolenia państw Grupy Wyszehradzkiej; Praca i przedsiębiorczość młodego pokolenia; Miejsce konsumpcji w życiu młodego pokolenia.

Work – consumption – entrepreneurship

The economic awareness of the young generation

Summary

The level and the course of economic and social development is determined by a number of various factors, such as the state of technological development or social awareness. The latter is the result of the economic knowledge of the younger generation, which is considered as a way of young people's thinking and their referring to economic reality. What constitutes economic awareness is the understanding of economic processes, the system of values and economic aspirations, work and entrepreneurship, the attitude towards ownership, the attitude towards money and saving, consumption, determinants of success in life.

While living in a particular reality, young people acquire knowledge about the surrounding economic processes. This is affected by both external factors (events and economic phenomena occurring in the country and in the world), as well as internal factors: the process of socialization in the family, observation of the immediate environment, making everyday economic decisions. All this influences the generation's attitudes, values and knowledge that will build the economy in the future.

These problems were the subject of multi-dimensional analysis and discussions at the conference "Work – Consumption – Entrepreneurship. The economic awareness of the young generation of the Visegrad Group", which took place in 2015 in Katowice. This monograph is the result of that meeting. The papers dealt not only with the issues concerning the Visegrad Group, but also with the entirety of the issues related to the economy awareness of the young generation. The monograph has been divided into three parts: *The economic awareness of the younger generation of the Visegrad Group; Work and entrepreneurship of the young generation; The position of consumption in the life of the young generation.*

Projekt okładki: Ewa Borysewicz
Redakcja: Michał Noszczyk, Michał Pelczar
Korekta: Anna Kisiel, Lidia Szumigała
Łamanie: Edward Wilk

Copyright © 2017 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336
ISBN 978-83-8012-907-8
(wersja drukowana)
ISBN 978-83-8012-916-0
(wersja elektroniczna)

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawnictwo.us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 24,0. Ark wyd. 26,0.
Papier offset. III kl., 90 g. Cena 46 zł (+ VAT)

Druk i oprawa
„TOTEM.COM.PL Sp. z o.o.” Sp.K.
ul. Jacewska 89, 88-100 Inowrocław